

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 1937/1-XI/1
24.12.2009. године

На основу чл. 211. став 1. алинеја 16. и чл. 256. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је, на својој II редовној седници, одржаној дана 24.12.2009. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: ПРАГМАТИСТИЧКА КОНЦЕПЦИЈА ВАСПИТАЊА ЦОНА ДЈУИЈА, кандидата мр Вучине Зорића и одобрава усмена одбрана.

Ова се одлука упућује Стручном већу Универзитета на сагласност.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Весна Димитријевић

Факултет Филозофски
04/1-2 бр.6/1666
(број захтева)
14.01.2010.
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области
друштвено-хуманистичких наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Вучине (Михаило) Зорића

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ

Вучина (Михаило) Зорић

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом:

Прагматистичка концепција васпитања Џона Дјуија

Универзитет је дана 14.04.2008. својим актом под бр 612-25/63-08 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

Прагматистичка концепција васпитања Џона Дјуија

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Вучине (Михаило) Зорића

(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 24.09.2009. одлуком факултета под бр 1389/1-XI/1 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Љубомир Коцић	редовни проф.	педагогија	Филозофски ф.
2. др Живан Лазовић	редовни проф.	филозофија	Филозофски ф.
3. др Биљана Бодрошки	доцент	педагогија	Филозофски ф.
4. др Гордана Зиндовић	ванредни проф.	педагогија	Географски ф.

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 24.12.2009.

Прилог:

1. Извештај комисије са предлогом
2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја
3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Весна Димитријевић

NASTAVNO-NAUČNO VEĆE
FILOZOFSKOG FAKULTETA

B E O G R A D

Nastavno-naučno veće Filozofskog fakulteta u Beogradu izabralo nas je u komisiju za ocenu i dbranu doktorske disertacije PRAGMATISTIČKA KONCEPCIJA VASPITANJA DŽONA DJUIJA, koju je podneo mr Vučina Zorić, asistent Filozofskog fakulteta u Nikšiću. Pošto smo proučili podnetu disertaciju, u mogućnosti smo da podnesemo Veću sledeći

I Z V E Š T A J

Doktorska disertacija mr Vučine Zorića PRAGMATISTIČKA KONCEPCIJA VASPITANJA DŽONA DJUIJA ima 324 strane osnovnog teksta, sa sledećom strukturom: Uvod (8-11); Kratka biografija i bibliografija Džona Djuija (12-17); Uticaji na Djuijevu filozofsku i pedagošku misao (18-32); Filozofske osnove pragmatističke koncepcije vaspitanja (33-61); Sociološko-političke osnove pragmatističke pedagogije (62-85); Psihološke osnove pragmatističke pedagogije (86-115); Osnovni proglemi pragmatističke koncepcije vaspitanja (116-223); Uticaj pragmatističke pedagogije na pedagošku teoriju i praksu (224-273); Kritika pragmatističke pedagogije (274-312); Zaključak (313-324). Na kraju je naveden popis literature koja je korišćena prilikom izrade disertacije. U prilogu je dat jedan broj fotografija i ilustracija iz života i rada Džona Djuija.

Posle kraćeg pregleda biografije i bibliografije Džona Djuija, u disertaciji su razmotreni *uticaji drugih mislilaca, posebno filozofa i pedagoga, na Djuijevo filozofsko i pedagoško učenje*, pri čemu su uzete u obzir ideje Heraklita, Platona, Aristotela, Bekona, Komenskog, Loka, Rusoa, Pestalocija, Kanta, Herbarta, Hegela, Frebela, Darvina, Konta, Maha, Hola, Persa, Džemsa, i dr. Konstatuje se, tako, da su Aristotelovi pogledi na metafiziku i naturalno u teleologiji u znatnoj meri uticali na Djuijevu misao. Takođe se zaključuje da Djuijeva epistemologija ima izvore u Kantovoj misli, kao i da je za njegov profesionalni razvoj bilo značajno Hegelovo učenje o istorijskom razvoju, dinamičkoj prirodi života, a posebno stav da individua ne može biti izolovana od istorije, kulture i okruženja. Međutim, najveći uticaj na formiranje i razvoj Djuijeve filozofske misli pripisan je Persu i Džemsu, jer Djuji je, slično Džemsu, smatrao da nema nepromenljivih apsoluta ili univerzalija, odnosno da je najvažnije iskustvo, a poput Persa, težio je potvrđivanju ideja u kontekstu njihovih posledica u ljudskog iskustva. Utvrđeno je da je značajan uticaj na Djuijev pragmatizam imao pozitivizam i učenje E.Maha o ekonomiji mišljenja, kao i da je Darwinova teorija evolucije bila veoma značajna za kreiranje Djuijevog instrumentalističkog stanovišta.

Konstatuje se da su značajan uticaj na Djujjevu pedagošku misao imali i: Komenski (isticanjem značaja direktnog čulnog saznavanja), Pestaloci (stavom o učenju putem direktnih čilnih impresija), Lok (poricanjem urođenih ideja, tj. isticanjem njihovog porekla iz iskustva), a potom i Ruso (sagledavanjem veze između prirode i iskustva i zahtevom da vaspitanje bude usklađeno sa prirodom deteta), Frebel (naglašavanjem značaja dečje aktivnosti u vaspitanju), Herbart (učenjem o interesima). Ističe se, takođe, da su i širi društveni uslovi u SAD-e krajem XIX veka pogodovali pojavi filozofije pragmatizma i reformi obrazovanja na takvoj filozofskoj osnovi, tj. da su u to vreme bile povoljne okolnosti za nastanak pragmatističke pedagogije.

U odeljku *Filozofske osnove pragmatističke pedagogije*, razmotrene su ideje pragmatiske filozofije koje se smatraju bitnim za razumevanje Djujjevih pedagoških pogleda. Najvažnijim za utemeljenje Djujjeve koncepcije vaspitanje označen je instrumentalizam i eksperimentalizam njegove filozofije, tj. stav da se ideje i teorije proveravaju u radu, u praksi i da, stoga, imaju instrumentalnu vrednost, kao i stav da filozofija treba da se bavi praktičnim, svakodnevnim ljudskim problemima (u promenljivom i nesigurnom svetu), a ne teorijskim konstrukcijama; da bude kritična i samokritična, da se i sama menja i da doprinosi ostvarenju realnih ljudskih potreba i težnji. Značajnim za pedagogiju smatra se i Djujjevo shvatanje eksperimentisanja, koje je za njega ne samo metoda naučnog istraživanja nego i način odnosa čoveka prema svetu koji ga okružuje, tj. opšta metoda društvene prakse. Važno za pedagogiju jeste i Djujjevo shvatanje istine, čija je suština u traganju za izvesnošću insistiranjem na praktičnoj umešnosti i verifikaciji, a ne u metafizičkim raspravama i nepromenljivim postulatima.

Analizirano je, takođe, i Djujjevo shvatanje logike kao teorije istraživanja, koja kao glavni pojam uzima – istraživanje, koje započinje problemskom situacijom, nastavlja se radom na hipotezama i eksperimentisanjem, pri čemu je saznanje usmereno ka posledicama i njihovom predviđanju. Istaknut je značaj Djujjevog shvatanja iskustva kao procesa interakcije organizma i okoline za razumevanje suštine njegove koncepcije vaspitanja. Konstatuje se da pedagoško iskustvo za Djujja predstavlja „laboratoriju“ za ispitivanje i proveru naučnih i filozofskih ideja, te tako uspostavlja jasnu vezu između filozofske teorije i vaspitne prakse, tj. između filozofije i pedagogije. S pravom se zaključuje da bez razumevanja suštine Djujjeve filozofije nije moguća valjana analiza i interpretacija njegovih pedagoških ideja.

U sledećem odeljku analizirane su *sociološko-političke osnove pragmatističke pedagogije*, tj. Djujjevi pogledi na probleme društva i političkog života koji su značajni za

razumevanje njegove koncepcije vaspitanja. Najznačajnijim se smatraju njegovi stavovi o odnosu vaspitanja i društva, tj. ulozi vaspitanja u rekonstrukciji i progresu društva, o demokratiji, političkom i obrazovnom (neo)liberalizmu. Konstatovano je da su Djuijevi stavovi o ulozi obrazovanja u rekonstrukciji društva, mada isuviše optimistički, bili veoma inspirativni za društvo i pedagogiju. Značajan je Djuijev stav da nema demokratskog društva i slobodne individue bez demokratski koncipiranog obrazovanja. Konstatovano je da Djuijev pragmatizam, iako prvenstveno usmeren na rešavanje praktičnih problema i povećanje ljudske moći, ima i naglašenu socijalnu funkciju. Djuijevo shvatanje demokratskog ideala vaspitanja i obrazovanja podrazumeva da se svakom pojedincu pruži stvarna sloboda, da se razumeju i uvažavaju njegovi posebni interesi i potrebe. Prema Djuiju, demokratski ishodi zahtevaju demokratske metode (konsultacije, uveravanja, pregovaranja, kooperaciju), koje treba da budu praktikovane i u politici, i u privredi, i u obrazovanju. Metode u obrazovanju treba da odlikuje otvorenost, tolerancija, kritički i saradnički odnos. Djui je kritikovao radikalne, religijske, nacionalističke, utopističke i ideološke koncepcije društva i obrazovanja i zalagao se za demokratske vrednosti u društvu i demokratsko vaspitanje, koje podrazumeva dijalog, konstruktivnu kritiku, toleranciju, poštovanje prava, različitosti i slobode, tj. koje promoviše demokratiju i osposobljava učenike za uspešno učestvovanje u demokratiji.

Naredni odeljak posvećen je razmatranju *psiholoških osnova pragmatističke pedagogije*, upravo stoga što je Djui veoma isticao značaj psihologije za pedagogiju i teoriju saznanja. U radu je navedeno dosta argumenata kojima se dokazuje bliska veza Djuijeve pedagogije sa funkcionalnom psihologijom. Njega su, naime, više zanimali načini reagovanja, a manje stanja svesti; polazio je od potreba i interesa deteta, a mentalne procese je smatrao funkcijama ili operacijama organizma u prilagođavanju okolini. Isticao je da individua eksperimentiše sa načinima delanja, pokušavajući da nađe ono koje je uspešno, i iz toga izvodio stav da i sam proces obrazovanja treba da bude zasnovan na toj osnovi. Za Djuijevu pedagošku koncepciju svakako je značajno i njegovo shvatanje navike i impulsa, a posebno tumačenje interesa i razumevanje odnosa interesa i napora, tj. njegov stav da u vaspitanju i nastavi interes i napor nisu suprotstavljeni i nespojivi već se nužno dopunjuju.

U najobimnijem odeljku *Osnovna obeležja i suština pragmatističke pedagogije*, razmotrene su bitne karakteristike Djuijeve koncepcije vaspitanja. Analizirana su sledeća pitanja: Djuijev odnos prema tradicionalnom konceptu obrazovanja, njegovo shvatanje cilja vaspitanja, odnos iskustva i vaspitanja, učenja i istraživanja, sadržaj i metode vaspitanja, shvatanje morala, umetnosti i religije, shvatanje nove škole, uloga nastavnika u vaspitanju, odnos učenika i nastavnika, formalno i neformalno obrazovanje, rad laboratorijske škole i dr.

Konstatovano je da je Djui imao kritički odnos prema tradicionalnom konceptu obrazovanja, ali, isto tako, i prema mnogim idejama progresivističkog pokreta. Djujijeva koncepcija nove škole realizovana je delom u Laboratorijskoj školi, u kojoj je i sam radio, zasnivajući rad na iskustvu dece, praktičnim zanimanjima i istraživačkim aktivnostima. To je bila svojevrsna laboratorija u kojoj je Djuji proveravao svoje pedagoške ideje.

Značajnim za pedagogiju se smatra Djuijevo shvatanje cilja vaspitanja i njegovo zalaganje za problemsku metodu, kritičko mišljenje i komunikacione sposobnosti. Po njemu, cilj vaspitanja i obrazovanja jeste razvoj, tj. povećavanje kapaciteta da se uči iz iskustva, osposobljavanje za samoobrazovanje i kontinuirani razvoj tokom čitavog života. Odbacivao je nametanje cilja van samog procesa vaspitanja i obrazovanja, jer je cilj video kao nešto dinamično, imanentno samom vaspitanju. Konstatuje se da je Djui svoj filozofski i psihološki koncept iskustva preneo u svoje pedagoško učenje. Otuda je smisao obrazovanja više u istraživanju konkretnih problemskih situacija (što treba da omogući uspešno funkcionisanje u okolini) nego u prenošenju gotovih znanja. **Zaključuje se da Djuji insistira na poštovanju individualnih razlika vaspitanika, omogućavanju individualizacije nastave, ali, isto tako, naglašava i značaj socijalizovanja individue, zbog čega je u Laboratorijskoj školi podsticao rad u grupama, dajući učenicima slobodu, uvažavajući njihove individualne potrebe i interese. Iako je dete stavljao u centar obrazovnog procesa, Djuji je smatrao da učenje ne treba da bude zasnovano na dečjim nekontrolisanim impulsima, već je isticao da najvredniji obrazovni rezultati najčešće dolaze kroz usmeravanje i organizovane postupke.**

Dosta pažnje, s razlogom, posvećeno je metodi učenja, ulozi nastavnika u procesu vaspitanja i odnosu učenika i nastavnika. Za Djuija je vaspitanje rekonstrukcija i reorganizacija iskustva, a zadatak nastavnika je da organizuje rad i savetuje, a ne da neposredno rukovodi nastavnim procesom i da učenicima daje gotova znanja; on treba da ih motiviše, da podstiče njihovu socijalizaciju i kooperativnost, da im pomaže da rade i uče. Time je bitno izmenjen tradicionalni odnos nastavnik-učenik. Zato se zahteva korišćenje metoda koje omogućavaju i podstiču slobodu i samostalnost učenika, tj. dovode učenike u situaciju da stvaralački učestvuju u vaspitnom procesu, da samostalno pronalaze puteve i rešenja, da razvijaju individualne kapacitete i osposobljavaju se za učešće u društvenom životu. Za Djuija, metod učenja je važan isto kao i ono što se uči. U pragmatističkoj pedagoškoj koncepciji, metoda obrazovanja je fleksibilna, promenljiva, eksperimentalna, problemska.. Po Djuiju, nema univerzalne metode, već je ona kreativna umešnost koja sledeći određene principe učenja i mora uvek biti prilagođena datoj situaciji, vaspitanicima, nastavnom gradivu i obrazovnim ciljevima. Konstatovano je, takođe, da je Djuji dosta kritike

uputio formalnom sistemu obrazovanja, da je isticao značaj neformalnog sistema, naglašavao potrebu učenja i van škole, zalagao se za osposobljavanje učenika za primenu školskog znanja u različitim životnim situacijama. Njegov stav je da obrazovanje nije priprema za život već sam život.

. Poslednja dva odeljka posvećena su značaju Djuijeveg pedagoškog dela za razvoj pedagoške teorije i unapređivanje vaspitne prakse i njegovom uticaju na reforme obrazovnog sistema u SAD-e i drugim zemljama (Japanu, Kini, Turskoj, Meksiku, Sovjetskom Savezu). Posebno je, pri tom, istaknut njegov rad na reformisanju sistema obrazovanja u Turskoj (uklanjanje religijskih sadržaja iz obrazovanja, kreiranje koncepta građanskog obrazovanja, polna jednakost, opismenjavanje, decentralizacija školskog sistema, promenjen položaj nastavnika i sl.). Konstatovano je da nijedan pedagog nije imao toliko prevedenih dela, na tako veliki broj različitih jezika, kao što je to bio slučaj sa Djuijevim delima. Širenju njegovog uticaja doprineli su i brojni studenti iz drugih država koji su studirali kod Djuija, i na brojnim američkim univerzitetima na kojima je proučavana Djujeva misao, a koji su po povratku u svoje zemlje bili rukovodioci u ministarstvima prosvete ili predavači na univerzitetima. Ocenjeno je da je Djujeva misao ostvarila značajan (direktan ili indirektan) uticaj na mnoge pedagoške koncepcije njegovog vremena, ali je, isto tako, konstatovano da su se ideje slične njegovim pojavljivale skoro istovremeno i u drugim državama sveta. Djui je imao najviše sledbenika u progresivističkom pokretu, mada su progresivisti neke njegove ideje, umnogome iskrivili, pa čak doveli do ekstrema. Ostvario je značan uticaj na Frensisu Parkera i njegov Kvins sistem obrazovanja, na Vilijama Virta i Geri plan, zaslužan je za kreiranje Dalton plana, koji je razvila Helen Perkerst, za Kilpatrikovu varijantu Metode projekata. Idejama pragmatističke pedagogije inspirisani su (neki u većoj neki u manjoj meri) i drugi sistemi i pokreti, kako u SAD-e tako i u evropskim zemljama (Vošborn plan, Kuzineov metod, Jena plan, Dekrolijev metod, Sistem Frenea i dr.), a slične ideje mogu se videti i kod Keršenštajnera, Pijažea, Klapareda, Dotrana, nekih rekonstruktivista i drugih teoretičara vaspitanja.

Konstatovano je da je Djui imao brojne sledbenike, ali, isto tako, i veliki broj neistomišljenika, tako da su njegove ideje o vaspitanju podvrgavane oštroj kritici i osporavanju, a često su i pogrešno interpretirane. Do nerazumevanja Djuijeveg dela dolazilo je delom i zbog evolucije njegove misli, kao i zbog teškog i često nedovoljno jasnog izraza, izvesne nedorečenosti njegovih misli i nesistematičnosti. Ocenjuje se da Djujeva koncepcija vaspitanja nije uvek imala konstruktivnu kritiku, da se znatan broj kritičara osvrtao samo na njene delove, da su u većem broju slučajeva to bili pre polemički napadi

nego objektivne analize. Generalni zaključak jeste da je pragmatistička pedagogija, i pored izvesnih ograničenja, jedan od najznačajnijih pravaca u pedagogiji XX veka, da je dala značajan doprinos pedagoškoj teoriji i vaspitnoj praksi, da je Djuji znatno uticao na svoje savremenike, na teoriju i praksu svoga doba, ali i da je njegov uticaj i na današnju pedagošku misao značajan. Naglašava se da njegove ideje nikako ne treba shvatiti kao gotov sistem procedura i ponuđenih rešenja, već kao viziju koja se mora proveravati i preispitivati, uzimajući, pri tom, u obzir promenjene uslove i vremenski kontekst. Djuijevo učenje, konstatuje se na kraju, zaslužuje da bude predmet daljih, dubljih i opsežnijih istraživanja.

Na osnovu izvršene analize može se zaključiti da doktorska disertacija mr Vučine Zorića predstavlja vredan prilog pedagoškoj nauci, posebno teoriji i istoriji vaspitanja. Kandidat je uspešno razmotrio i osvetlio bitne karakteristike pragmatističke koncepcije vaspitanja, tj. filozofsko-pedagoško učenje Džona Djuija, najznačajnijeg predstavnika ovoga pravca. Pri tome su temeljno analizirane filozofske, sociološke i psihološke osnove ovoga pravca, bez čijeg sagledavanja ne bi ni bilo moguće uspešno razumevanje pedagoških ideja. Kandidat je koristio obimnu i relevantnu literaturu iz oblasti pedagogije i srodnih nauka, posebno iz oblasti filozofije, i to kako izvorna dela predstavnika ovoga pravca, posebno dela Džona Djuija, tako i radove u kojima su tumačene ideje pragmatističke filozofije i pedagogije, što je omogućilo da celovito pristupi odabranom problemu i da pitanja koja razmatra sagleda sa više aspekata. U disertaciji se nije ostalo samo na tumačenju pitanja koja su značajna za teoriju i istoriju vaspitanja nego su podjednako temeljno i uspešno razmotrena i pitanja značajna za vaspitnu praksu i njeno unapređivanje. Takođe, vrednost ovoga rada jeste i u tome što se nastojalo da se problemima koji se razmatraju pristupi kritički i da se posebna pažnja obrati na uticaj pragmatističke koncepcije vaspitanja na razvoj pedagoške teorije i prakse, kao i na sagledavanje njenoga značaja za savremenu pedagogiju. Kandidat je, dakle, uspešno realizovao zadatke koje je u obradi ove teme postavio i pružio valjane odgovore na pitanja koja je pokrenuo. Ima, naravno, u radu i nekih stavova i zaključaka za koje je potrebna potpunija argumentacija, nekih pitanja i konstatacija o kojima se može raspravljati, mestimično isuvišnog zadržavanja na pitanjima koja nisu od suštinskog značaja za ovu temu, ali o tome će biti više reči na usmenoj odbrani ove disertacije.

Na osnovu izloženog, Komisija ocenjuje da doktorska disertacija mr Vučine Zorića – pod naslovom PRAGMATISTIČKA KONCEPCIJA VASPITANJA DŽONA DJUIJA – ispunjava uslove koji se ovoj vrsti radova postavljaju i predlaže Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta u Beogradu da je prihvati i odobri usmenu odbranu.

U Beogradu,
21. oktobra 2009. godine

K O M I S I J A

Prof. dr Ljubomir Kocić

Prof. dr Živan Lazović

Prof. dr Gordana Zindović-

Vukadinović

Doc. dr Biljana Bodroški-Spariosu